

Innovatív kezdeményezés a kis- és középvállalkozások határon átnyúló együttműködésének erősítésére – a „B Light” konstrukció

Innovative initiative for the strengthening of cross-border cooperation of small and medium size enterprises – the „B Light” scheme

PÁMER ZOLTÁN, MÁRTON GYÖRGY, BUTTINGER PETRA

PÁMER Zoltán: tudományos munkatárs, ELTE Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont, Regionális Kutatások Intézete; 7621 Pécs, Papnövelde u. 22.; pamer.zoltan@krtk.elte.hu; <https://orcid.org/0000-0002-5046-9590>

MÁRTON György: ügyvezető, Logframe Tanácsadó Iroda Kft.; 7621 Pécs, Rákóczi út 13/b; marton@logframe.hu; <https://orcid.org/0009-0007-7222-1223>

BUTTINGER Petra: elemző, Logframe Tanácsadó Iroda Kft., 7621 Pécs, Rákóczi út 13/b; buttinger@logframe.hu; <https://orcid.org/0009-0008-9079-1542>

KULCSSZAVAK: kohéziós politika; határon átnyúló együttműködés; KKV-fejlesztés; innováció; Magyarország; Horvátország; Interreg

ABSZTRAKT: A határon átnyúló együttműködés az Európai Unió (EU) kohéziós politikájának szerves része. A stratégiai célkitűzésekkel összhangban ez a prioritás is folyamatosan változott: idővel nőtt a vállalkozásfejlesztés és az innováció jelentősége. Mivel a határon átnyúló programokat nonprofit kezdeményezésnek tekintjük, a kis- és középvállalkozások közvetlen finanszírozása ezekből az eszközökből új gyakorlatnak tekinthető. A horvát-magyar határtérségben olyan kísérleti program valósult meg a 2014–2020 közötti programozási időszakban, amely – nyugat-európai minták alapján – közvetlenül támogatta a vállalkozásokat.

Tanulmányunk áttekinti a kis- és középvállalkozások szerepének változását az EU határon átnyúló együttműködési programjaiban, majd részletesen bemutatja a B Light támogatási programot. A kvantitatív elemzés célja az együttműködés területi és ágazati mintázatainak feltárása, illetve a partnerek közötti együttműködések innovációtartalmának megismerése. Területi szempontból vizsgálja az érintett vállalkozások ágazati sajátosságait és a pályázati aktivitást, illetve kitér az egyes településtípusokra jellemző ágazati orientációra is. Ezt követően a projektek tartalmának áttekintése révén azt kutatja, hogy a vonatkozó szakirodalom alapján mennyire tekinthetők innovatívnak a benyújtott és kiválasztott projektek. Az elemzéshez a B Light program (benyújtott és támogatott) pályázati adatait használja fel.

Zoltán PÁMER: research fellow, Institute for Regional Studies, ELTE Centre for Economic and Regional Studies; Papnövelde u. 22., H-7621 Pécs, Hungary; pamer.zoltan@krtk.elte.hu; <https://orcid.org/0000-0002-5046-9590>

György MÁRTON: managing director, Logframe Consulting Office Ltd.; H-7621 Pécs, Rákóczi út 13/b; marton@logframe.hu; <https://orcid.org/0009-0007-7222-1223>

Petra BUTTINGER: analyst, Logframe Consulting Office Kft., H-7621 Pécs, Rákóczi út 13/b; buttinger@logframe.hu; <https://orcid.org/0009-0008-9079-1542>

KEYWORDS: cohesion policy; cross-border cooperation; SME development; innovation; Hungary; Croatia; Interreg

ABSTRACT: Cross-border cooperation has become an integrated element of the European Union's Cohesion Policy. In line with the strategic objectives, priorities of cross-border cooperation have also been changed over time: more attention has been devoted to entrepreneurship and innovation. Since cross-border programmes are generally understood as non-profit schemes, direct SME funding is a new practice. In this vein and based on some Western European examples a pilot programme was implemented in the Croatia-Hungary border area in the 2014-2020 period that directly supported businesses.

This paper provides an overlook on SME development in EU cross-border cooperation and summarises the particularities of the analysed instrument. The aim of the quantitative analysis is to present the territorial and sectoral patterns of cooperation and provide a picture on the innovation-content of the joint projects. To this end sectoral characteristics of the cooperating SMEs were first analysed, then their activity from territorial point of view, highlighting the sectoral preferences of certain settlement types. Secondly, based on a review of the projects' content, the paper seeks to illustrate how the submitted and selected projects can be understood as 'innovative,' in line with the relevant literature. For the analysis of data on applied and supported projects of the B Light, grant scheme were used.

Our analysis shows the examined scheme preferred "materialised" sectors such as metal processing and machinery that had a lot higher success rate than those SMEs operating in the services sector. Territorially, the Pécs-Osijek axis appears as the main cooperation vector, although the Western zone, particularly from the Croatian side, also played a key role. SMEs operating in the service sector rather concentrated in the cities, while in the rural areas industry was dominant. The most rural area was Somogy county as the border area's middle zone appeared to be the least active in application, which should be improved in future schemes. However, as the scheme preferred industry over services, territorial distribution of projects selected for funding appeared to be relatively balanced. According to the categorisation applied for innovation vs. market orientation projects, despite the scheme's preference to innovation, majority of the submitted projects were classified as market-oriented. However, innovation projects prevailed among the selected ones, in line with the objectives of the scheme. The role of major cities is also important in the case of SME projects, similarly to nonprofit projects, as shown by several scholars. However, SMEs selected for granting show a somewhat more balanced territorial distribution. Therefore, SME cooperation schemes with properly tailored criteria may be an adequate tool for mobilising peripheral border areas.

Bevezetés: vállalkozásfejlesztés a határon átnyúló együttműködésekben

A határ menti területek sok esetben periferikus helyzetűek, elszigeteltek természetes háttérüktől, ami hiányos szolgáltatásokhoz, korlátozott kereslethez és kínálathoz, valamint torz munkaerőpiachoz vezet. Európa régióinak jelentős része határ menti régióknak tekinthető. Bár az európai integráció vívmányainak jelentős része – az áruk, a szolgáltatások, a tőke és a munkaerő szabad mozgása – jelentősen hozzájárult helyzetük javulásához, a nemzetgazdaságok által meghatározott hálózatok továbbra is kulcsszerepet játszanak, és a határ menti régiókat kedvezőtlenebb helyzetbe hozzák a központi területekhez képest. Akad azonban példa olyan határ menti térségekre is, amelyek – kihasználva a szomszédos ország gazdasági központjához közeli elhelyezkedésüket – ebből a helyzetükből

előnyt tudnak kovácsolni. Kelet-Közép-Európában a legismertebb ilyen példa a Bécs–Pozsony–Győr–háromszög, amelyre dinamikus és együttműködő régióként gondolunk (Korec 1998; Rechnitzer 2014).

Az európai kohéziós politika fontos, a határtérségeket fókuszba állító innovációja az 1998-ban bevezetett Interreg közösségi kezdeményezés volt (Harguindéguy, Bray 2009). Az 1994–1999-es időszakban az Európai Regionális Fejlesztési Alapról (ERFA) szóló rendelet kezdeményezések és kísérleti programok indítását irányozta elő a határ menti régiók fejlesztése, a tapasztalatok összegyűjtése és innovatív intézkedések végrehajtása céljával (EC 1993). Ebben az időszakban (Interreg II) alakult ki az Interreg közösségi kezdeményezés pillérrendszere, amely a határon átnyúló együttműködést külön pillérré („A”) tette, és egyúttal erre a célra a legtöbb forrást is juttatta. A határokon átnyúló pillér a 2000–2006-os programozási időszakban megerősödött: a szubnacionális szint nagyobb jelentőséget kapott a programozásban, a döntéshozatalban és a nyomon követésben egyaránt (Harguindéguy, Bray 2009). A tematikus fókusz is kiszélesedett: előtérbe kerültek a fenntartható fejlődéshez kapcsolódó témák (EC 1999). Ebben a programozási időszakban – bár korlátozott időkerettel és finanszírozással – már a 2004-ben csatlakozó új tagállamok is részt vehettek a kezdeményezésekben. A 2007–2013-as időszakban az „európai területi együttműködés” (ETE) a kohéziós politika 3. célkitűzésévé vált, ezzel a határon átnyúló együttműködés az EU strukturális politikájának fő sodrába került (Pámer 2011). Az Interreg „főáramúsítása” megjelent a támogatott tématerületekben is: a vállalkozásfejlesztést, a vállalkozások határon átnyúló kapcsolatait külön megemlítették (EC 2006). A 2014–2020-as időszak kohéziós politikájának fő meghatározója az intelligens, fenntartható és inkluzív növekedés európai stratégiája (a továbbiakban: EU 2020) volt, amely a határokat elsősorban a gazdasági növekedés, az innováció és az áruáramlás akadályaként értelmezte. E helyzet megváltoztatása érdekében elengedhetetlenné vált a határon átnyúló együttműködés, amit a stratégia három konkrét területen is hangsúlyozott: a kutatás-fejlesztés, a hozzáadott érték növelése és a technológiatranszfer kapcsán (EC 2010). Ez a megközelítés megkövetelte az EU-célkitűzések tagállami szintű lebontását és a kohéziós politika által finanszírozott, konkrét mutatókkal mérhető egyedi programok kidolgozását. A 2014–2020-as időszakra vonatkozó területi együttműködési programokról szóló rendelet tovább pontosította a tematikus fókuszt, illetve külön említést tett a kis- és középvállalkozások határokon átnyúló tapasztalatcseréjéről és együttműködéséről (EC 2013). Ezt szorgalmazta az Interreg programok kidolgozását és végrehajtását támogató Interact program is, amely javasolta az Interreg célcsoportjának kibővítését, a kis- és középvállalkozások bevonását (Interact 2013).

A határon átnyúló együttműködést a határ menti területek felzárkózásának elősegítése mellett az európaizáció egyik fontos eszközének is tekintjük, mely a többszintű kormányzás gyakorlásában és az erre vonatkozó tapasztalatcserében is megjelenik (Popescu 2008). Általánosságban elmondható, hogy a határon át-

nyúló együttműködés az európai értékek közvetítésének speciális eszköze, azonban gyakran érdekvezérelt, illetve túl nagy hangsúlyt helyez a finanszírozási kérdésekre (Scott 2013). Az Interreg forrásai – egészen a 2021–2027-es időszakra jellemző kismértékű visszaesésükig (Pámer 2021) – folyamatosan növekedtek, de ezzel párhuzamosan vita zajlott a program szerepéről: dilemmaként merült fel, hogy a határon átnyúló együttműködésnek – kiegészítő forrás biztosításával – elsősorban az általában fejletlen határ régiók kohéziós problémáinak megoldására kell-e irányulnia, vagy inkább a hatékonyabb együttműködés előtt álló akadályokat kell-e felszámolnia (Pámer 2021). Az Európai Bizottság közleménye szerint az Interreg feladata az együttműködés feltételeinek javítása, nem pusztán a határ menti önkormányzatok fejlesztésére szolgáló finanszírozási eszköz (Interact 2019, 10.).

Határon átnyúló regionális innovációs stratégiák és KKV-fejlesztés

Bár a globális értékláncok a határ menti területeken is meghatározók, a határon átnyúló üzleti kapcsolatok fejlődése pozitívan befolyásolja a határtérség gazdaságát (Leick 2012). A regionális innovációs stratégiák (RIS) kidolgozása népszerű eszköz volt a 2000-es évek elején az innováció és az együttműködés támogatására: elősegítette a térségek belső integrációját, erősítette a regionális intézményeket és előmozdította a többszintű kormányzást. A fizikai közelségben rejlő, határok lebontásával nyerhető komparatív előnyöket kihasználó határon átnyúló RIS-ek kialakítására több esetben került sor (Van den Broek, Benneworth, Rutten 2019). Ezekre a RIS-ekre szinergiateremtő megoldásként tekintettek, melyek különösen a tudásintenzív ágazatokban ösztönzik a növekedést, így segítve elő a határtérségek integrációjának magasabb szintre lépését. Lundquist és Trippel (2013) szerint ezekre a régiókra a tudás és a munkaerő intenzív áramlása, valamint a tudományos és üzleti élet közötti intenzív partnerség jellemző, mely kedvező feltételeket biztosít a befektetések vonzásához. Basboga (2022) a kis- és középvállalkozások, illetve a társadalmi-gazdasági fejlődés kapcsolatát illetően több ténnyel vizsgált. Megállapításai szerint a határ két oldala közötti fejlettségi különbségek ösztönzik a KKV-szektoron belüli együttműködést, különösen akkor, ha az egyik érintett régió gazdaságilag erős, továbbá, ha új EU-tagállamok is részt vesznek az együttműködésben.

A határon átnyúló kapcsolatok intézményesítése a 2000-es évek elején került a kutatások fókuszába. A hatékonyság javítása és az együttműködés intézményi kereteinek biztosítása érdekében az euró régiók alapítása már az 1950-es években megkezdődött. Az első ilyen együttműködést 1958-ban hozták létre a holland-német határon Enschede és Gronau térségében (Scott 1993), mely további határon átnyúló intézmények számára is példaként szolgált (Perkmann 2003). Az EUREGIO által lefedett terület számos olyan intézménynek ad otthont, melyek feladata a kis- és középvállalkozások és az innováció segítése: vállalkozások, egyetemek, al-

kalmazott tudományok egyetemei, tudományos parkok, regionális fejlesztési ügynökségek (Van den Broek, Benneworth, Rutten 2019). Bár az EUREGIO sikeresnek bizonyult az Interreg keretében finanszírozott projektek megvalósításában, a holland kormány – összhangban a lisszaboni menetrenddel – koncentráltabb, tematikus és technológiai szempontból fókuszált együttműködést szorgalmazott. Ennek jegyében kialakítottak egy határon átnyúló kiválósági központot (Perkmann 2005), illetve új megközelítésként lehetővé tették, hogy a helyi Interreg programból közvetlenül finanszírozzák az együttműködő vállalkozások innovációs projektjeit. A Németország-Hollandia Interreg Program 2007–2013 által finanszírozott „Mechatronika a KKV-k számára” projekt – mely a legnagyobb, 18,37 millió eurós költségvetésű projekt volt, 7,28 millió euró uniós támogatással – közvetlenül támogatta a kis- és középvállalkozásokat (Zenker, von Bunnén 2016). A projektkonzorcium vezetője a németországi EUREGIO volt. Partnerként egy németországi térségi önkormányzat mellett számos regionális oktatási intézmény, technológiatranszfer- és különböző vállalkozástámogató intézmény (állami ügynökségek, kamarák, alapítványok, magánvállalkozások) vett részt. Ez a nagyprojekt összesen 257 kis- és középvállalkozás együttműködését finanszírozta 106 közös projekt formájában (Zenker, von Bunnén 2016). Bár a cégek közvetlenül kapták a támogatást, a projektekben különböző külső szolgáltatók (technológiatranszfer intézmények) is részt vettek, amelyek projektpartnerként technikai segítséget nyújtottak a cégek számára. Bár a mutatók tükrében a program sikeresnek bizonyult, a projekt intézményi és igazgatási szempontból nagy kihívást jelentett (Van den Broek, Benneworth, Rutten 2019). Az utólagos értékelések alapján a résztvevő vállalkozások 50százaléka tervezte az együttműködés folytatását.

A kis- és középvállalkozások határon átnyúló együttműködésbe történő közvetlen bevonásának másik példája a Flandria-Hollandia program, mely már a 2007–2013-as időszakban fókuszba helyezte a vállalkozások direkt támogatását. A „Crossroads” projekt keretében 50 százalékos társfinanszírozással hárommillió euró állt rendelkezésre, melyből 21 projekt kapott támogatást (Van den Broek, Benneworth, Rutten 2018). Bár a támogatott határtérség az EU egyik legfejlettebb régiójában található, ahol erősek az üzleti együttműködés hagyományai és gyakorlatilag nincsenek nyelvi akadályok, az alacsony szintű innováció-orientáltság és a gyenge intézmények akadályozták az együttműködést (OECD 2013). Ezenfelül a fizikai közelség ellenére a vállalkozások csak akkor keresték meg a határ másik oldalán működő partnereket, ha valamilyen ok miatt nem volt lehetőség a saját régiójukon, illetve országukon belüli együttműködésre (Van den Broek, Benneworth, Rutten 2018). A fenti kezdeményezés folytatásaként az Interreg V-A Belgium-Hollandia programból (2014–2020) a költségvetés több mint 40 százalékát különítették el határon átnyúló innovációs projektekre, amelyek a kutatás-fejlesztést a kísérleti fejlesztést és a köz- és magánintézmények kutatási infrastruktúrájának fejlesztését is magukba foglalták (Van Den Broek, Rutten, Benneworth 2020). A program kis- és középvállalkozások, illetve kutatóintézetek együttműkö-

dési projektjeit támogatta az innováció, a vállalkozások versenyképessége és a zöldenergia-projektek terén (Knotter 2019).

A tanulmányunk fókuszában álló magyar-horvát határtértséget több kutatás is vizsgálta. Čelan (2016) és Rácz (2017) a társadalmi-gazdasági kapcsolatokat, a határok átjárhatóságát és a határon átnyúló együttműködést általános megközelítésben elemezték, de nem érintették a határon átnyúló innováció és a kis- és közép vállalkozások együttműködésének kérdését. Klatt és Kühl (2008) az előcsatlakozási időszakban megvalósított magyar-horvát kulturális és oktatási projekteket vizsgálta. Tésits és Alpek (2014) a magyar-horvát határtértség munkaerőpiaci együttműködéseit kutatta, különös figyelmet fordítva a depressziós térségekben indított projektekre és azok fenntarthatósági problémáira. Pámer és szerzőtársai (2023) átfogóan vizsgálták az EU-források felhasználását Baranyában, míg Pámer (2019a,b, 2020) a határtértségben végrehajtott EU együttműködési programokat elemezte területi kormányzási szempontból, 2007–2013-as és 2014–2020-as adatok alapján (Pámer 2023). Fekete (2020) a határ menti magyar nagyvárosok határon átnyúló aktivitásai kapcsán vizsgálta Pécset.

Adatbázis és alkalmazott módszerek

Elemzésünk alapjául az Interreg V-A Magyarország-Horvátország 2014–2020 Együttműködési Program keretében végrehajtott vállalkozásfejlesztési eszköz (a projekt angol elnevezésének magyar fordítása: „B Light – A hozzáadott-érték növelését szolgáló vállalkozói együttműködések támogatása Magyarország és Horvátország határtértségében”) szolgált. Ez a program a teljes, 57,17 millió eurós ERFA-támogatásából 9,96 millió eurót irányzott elő a kis- és közép vállalkozások együttműködésének fejlesztésére. A vizsgált pályázati konstrukció „A kis- és közép vállalkozások versenyképességének növelése” tematikus célkitűzés keretében valósult meg. A teljes keretből 6,5 millió euró jutott a kis- és közép vállalkozások közvetlen támogatására, a fennmaradó részt pedig az irányítási struktúra működtetésére, valamint a KKV-szektor számára nyújtott támogatásra és technikai segítségnyújtásra fordították.

A konstrukció technikailag „Beneficiary Light” (B Light) néven, egységes projektként valósult meg, melyet a horvátországi állami vállalkozásfejlesztési ügynökség, a HAMAG BICRO koordinált, és a határ közvetlen szomszédságában található megyékben működő hét regionális fejlesztési ügynökség és vállalkozói központ is segített. Ezeknek a szervezeteknek a feladata a program népszerűsítése, illetve a kis- és közép vállalkozások felkészítése volt. A pályázó vállalkozások székhelyének az alábbi megyékben kellett lennie:

- magyar oldalon a közvetlen határ menti vármegyékben: Baranya, Somogy, Zala;

- horvát oldalon a közvetlen határ menti megyékben: Eszék-Baranya (Osječko-baranjska), Kapronca-Kőrös (Koprivničko-križevačka), Muraköz (Međimurska), Verőce-Drávamente (Virovitičko-podravska);
- horvát oldalon a közvetlen határ menti megyékkel szomszédos további négy megyében: Belovár-Bilogora (Bjelovarsko-bilogorska), Pozsega-Szlavónia (Požeško-slavonska), Varasd (Varaždinska), illetve Vukovár-Szerémség (Vukovarsko-srijemska).

A fenti megyéken kívül, de a két országban székhellyel rendelkező vállalkozásoknak telephellyel kellett rendelkezniük a programtérben. Ezenkívül feltétel volt, hogy a pályázó vállalkozás legalább egy éve működjön, minimum egy fő alkalmazottal rendelkezzen, illetve a saját tőkéje ne legyen negatív. A pályázatok elbírálásakor – száz pontos skálán értékelve – a pályázó vállalkozások pénzügyi stabilitását (forgalmát, likviditását), illetve a projekt keretében közösen megvalósítandó tevékenységekre vonatkozó információkat vették figyelembe.

A finanszírozott együttműködési projektek kiválasztása kétlépcsős pályázati rendszeren keresztül történt. Első lépésben egy általános projektkonceptiót kellett benyújtani, majd a pozitívan elbírált koncepciókkal rendelkező pályázóknak lehetőségük volt részletes projektjavaslat benyújtására. Összesen négy pályázati forduló volt, melyből az első három az említett kétlépcsős rendszerben, az utolsó pedig egylépcsős rendszerben zajlott. A támogatott kis- és középvállalkozások partnerségi megállapodást kötöttek, így váltak részesévé a projektnek.

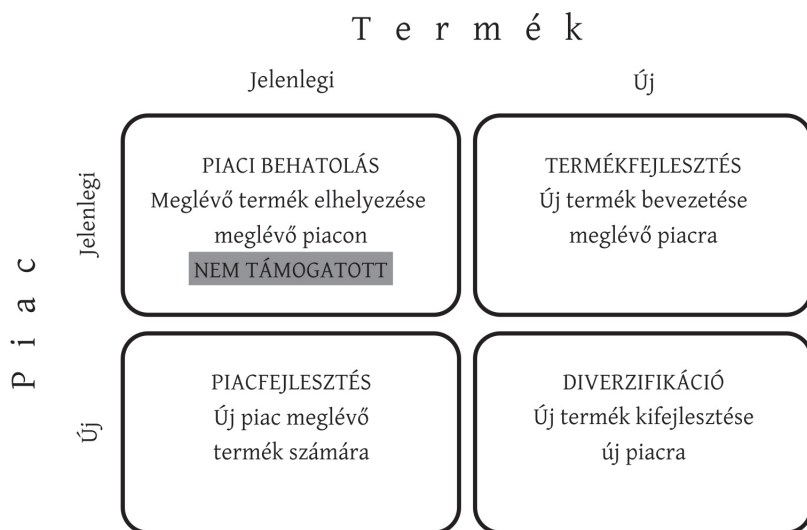
A felhívás alapján a pályázók közös termék-, szolgáltatás- vagy technológiafejlesztési projektekkel pályázhattak, azaz minden projektnek rendelkeznie kellett valamilyen közös innovációs elemmel, melynek fogalmát az útmutató nem határozta meg. A program a közös innováció és termék értékelésére az Ansoff-mátrix (Ansoff 1957) kategóriáit alkalmazta:

- Meglévő termék meglévő piacra történő elhelyezését nem támogatta.
- Az együttműködés alacsonyabb szintjét képviselte a meglévő termék bevezetése új piacokra, illetve a meglévő piacokat célzó továbbfejlesztett termék.
- A legtöbb pontot az új piacra belépő továbbfejlesztett termékek kapták (1. ábra).

Előírás volt továbbá az együttműködő partnerek komplementer (egymás kompetenciáit kiegészítő) szerepe: az innovációs folyamat (értéklánc) különböző fázisaiért kellett felelősséget vállalniuk akár technológiai lépések alapján, akár termékfejlesztés és promóció/értékesítés mentén felosztva a folyamatot. Fenntartási kritériumként a partnereknek a fejlesztett termék vagy szolgáltatás értékesítéséből az elnyert EU-támogatás 20 százalékát elérő forgalmat kellett lebonyolítaniuk a projekt befejezését követő két évben. A bevonni tervezett KKV-szereplők számának célértéke 80 volt. Egy projektben minimum két kis- és középvállalkozásnak (legalább egy horvátnak és egy magyarnak) kellett részt vennie. Egy projektben a maximális partnerszám négy volt. 197 vállalkozás összesen 89

projektre pályázott. A támogatott projektek száma 33 volt, melyet 71 vállalkozás (36 Magyarországról és 35 Horvátországból) valósított meg.

1. ábra: Az Ansoff-mátrix alkalmazása a B Light programban
Application of the Ansoff matrix in the B Light programme

Forrás: Ansoff (1957), www.ansoffmatrix.com alapján a szerzők szerkesztése

A kutatás célja az együttműködés területi és ágazati mintázatainak bemutatása, illetve a partnerek közötti együttműködések innovációtartalmának megismerése. Ennek megfelelően a következő kutatási kérdéseket és hipotéziseket fogalmaztuk meg:

- Milyen ágazati jellemzőket fedezhetünk fel az együttműködő vállalkozások esetében? Mivel a határtérség túlnyomó része periféria, hipotézisünk szerint a hagyományos ágazatokban működő cégek együttműködése jellemző. Másrészt viszont a határon átnyúló együttműködési elem bonyolultságából adódóan a magasabb hozzáadott értékű szektorokban működő cégek aktivitása is magas lehet.
- Hogyan alakult a pályázati aktivitás területi (megyei és helyi önkormányzati) szinten?
- Milyen ágazati orientáció jellemző az egyes település- és térségtípusokra, illetve vannak-e szakosodási minták a határtérségen belül? Feltételezésünk szerint – hasonlóan a korábbi kutatások során már vizsgált nonprofit projektekhez – a határtérség nagyvárosai játszanak domináns szerepet a források felhasználásában.

- A kiírás szerint a projektek célja a közös innováció. Mennyire tekinthetők a benyújtott és kiválasztott projektek innovatívnak? Van-e érdemi különbség a benyújtott és a kiválasztott projektek között? Hipotézisünk alapján a projektek jelentős része nem tekinthető innovatívnak a vonatkozó szakirodalom alapján, sokkal inkább vezérli őket a szomszédos ország piacán történő megjelenés igénye.

Az elemzéshez a határtérségben, valamint az egyes szektorokban működő pályázó és támogatott kis- és középvállalkozások számát használtuk változóként. Mivel egy vállalkozás maximálisan 180 ezer eurós projektrésszel pályázhatott (mely 75 százalékos támogatási arány mellett 135 ezer euró támogatást jelent vállalkozásonként), és a vállalkozások zöme a maximális keretet (vagy azt megközelítő összeget) igényelte, a támogatás összege változóként nem szolgáltatott új információt. A kedvezményezettek szintjére lebontott információkat tartalmazó adatbázist kutatási céllal a program végrehajtását felügyelő Interreg V-A Magyarország–Horvátország Együttműködési Program Közös Titkársága bocsátotta a szerzők rendelkezésére.

A KKV-együttműködések ágazati mintái a határtérségben

A 2014–2020-as program helyzetelemzése kiemeli, hogy a vizsgált térséget az országos átlaghoz képest alacsonyabb vállalkozássűrűség, mérsékelt innovációs aktivitás, illetve a mezőgazdaság és az élelmiszeripar átlagon felüli szerepe, ugyanakkor gyenge, a határtérség nyugati részére (Muraköz, Varasd, Zala) koncentrálódó feldolgozóipar jellemzi. A nagyobb városokban – köztük Pécsen és Eszéken (Osijek) – a szolgáltató szektor dominál, de elsősorban a magyar oldalon, a turizmus szerepe is kimagasló bizonyos térségekben. A határtérségre nem jellemző az ágazati specializáció. Az innováció a nagyobb városok egyetemén és a K+F-intézményekben koncentrálódik, a magánszektor részvétele gyenge (Interreg V-A 2015).

A határtérségre jellemző ágazatok áttekintése érdekében a vállalkozásokat kategóriákba rendeztük a pályázatukban megcélzott tevékenységek szerint. A pályázati kiírás a nemzetgazdasági ágakon belül kétszámjegyű TEÁOR-kódok (ágazatok) szintjén határozta meg a támogatható tevékenységeket, melyeket az elemzés során az 1. táblázatban látható módon összevontunk. Eszerint az informatika, a fémipar és gépgyártás, valamint az üzleti tanácsadás és promóció az összes pályázat és finanszírozott vállalkozás több mint 50 százalékát tette ki, tehát egyértelműen ezek az ágazatok határozták meg a kis- és középvállalkozások együttműködését.

Az egyes ágazatok pályázati sikerességi arányait vizsgálva megállapítható, hogy a fémiparral és gépgyártással foglalkozó cégek benyújtott pályázatainak több mint fele kapott támogatást, míg az informatikai és üzleti szolgáltatási terü-

leteken működő cégek lényegesen kisebb arányban nyertek. Bár a faipar területéről érkező érdeklődés valamivel alacsonyabb volt, ezeknek a vállalkozásoknak a nagy része nyerni tudott. Szembetűnő, hogy a magyar-horvát határtérség egyik domináns ágazatának számító élelmiszeriparban egyetlen projekt sem kapott támogatást. A szintén hagyományosnak számító textilipart kisszámú projekt, viszont 100 százalékos sikerrátával képviselte. Ezek az adatok azt mutatják, hogy főként azok a feldolgozóipari cégek voltak képesek kiaknázni a határon átnyúló együttműködést, amelyeknél az innovációs és termékfejlesztési értéklánc egyértelműen kimutatható és szakaszolható, hiszen ez volt a fő értékelési szempont. Ugyanakkor – lényegesen alacsonyabb sikerarányjal – nagy érdeklődést mutatnak a nem anyagi ágazatok, mint például az informatika vagy a tanácsadás és a promóció.

1. táblázat: A B Light programban pályázó és támogatott vállalkozások ágazatok szerint megoszlása (db) és a különböző ágazatok sikerességi aránya (%)

The number of SMEs applied and selected for granting in the B Light scheme, success rate of different sectors

<i>Iparág</i>	<i>Pályázó KKV-k száma (db)</i>	<i>Támogatott KKV-k száma (db)</i>	<i>Sikerességi arány (%)</i>
Információtechnológia	43	18	41,9
Fémipar és gépgyártás	36	22	61,1
Üzleti szolgáltatások	32	7	21,9
Élelmiszeripar	13	0	0,0
Faipar	11	7	63,6
Kereskedelem	11	3	27,3
Vendéglátás, turizmus	11	2	18,2
K+F	10	3	30,0
Raktározás, szállítás	8	1	12,5
Egészségügy	6	2	33,3
Mezőgazdaság	5	1	20,0
Hulladékgyártás	4	2	50,0
Építőipar	4	0	0,0
Ruhaipar	3	3	100,0
Összesen	197	71	36,0

Forrás: B Light program adatai alapján a szerzők szerkesztése

A KKV-együttműködések területi megoszlása a határtérségben

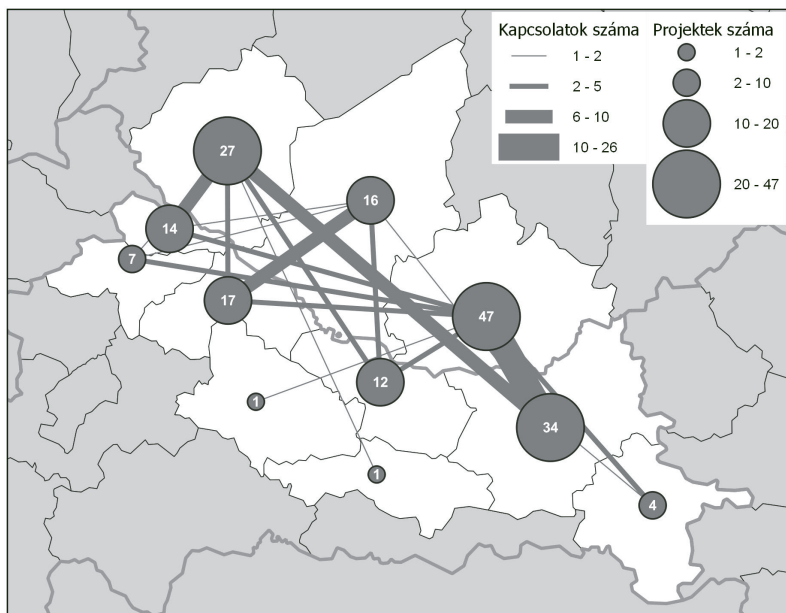
A B Light programban pályázatot benyújtó vállalkozások területi megoszlását megyei és települési (helyi önkormányzati) szinten is megvizsgáltuk. Valamennyi esetben a vállalkozás székhelyét, illetve – amennyiben az a programterén kívül esett – a pályázatban megadott telephelyét vettük figyelembe. A megyék közül

egyértelműen a keleti megyék (Baranya és Eszék-Baranya) aktivitása emelhető ki: ez egyrészt az itt található nagyvárosok vállalkozás-sűrűségének és magasabb innovációs potenciáljának, másrészt e megyék nagyobb lakosságszámának köszönhető. Ebben a két megyében működik a pályázatot benyújtó kis- és középvállalkozások közel fele. Rajtuk kívül még a határtérség nyugati zónájában található Zala emelhető ki. A határtérség háttérzónájának tekinthető, Magyarországgal nem határos horvát megyék alacsony aktivitást mutattak, de megemlíthető Somogy csekély mértékű részvétele is.

A 90 megyeközi KKV együttműködési kapcsolat vizsgálata alapján (a beérkezett 89 pályázatból egy projekt három vármegyét is érintett, ezért beszélhetünk 90 megyeközi kapcsolatról) ugyancsak Baranya és Eszék-Baranya dominanciája állapítható meg: a KKV-kapcsolatok közel 30 százaléka (26 db) ebben a két vármegyében működő kis- és középvállalkozások között jött létre. Emellett kiemelendő még Zala vármegye aktívabb kapcsolata Eszék-Baranyával (hét db) és a vele közvetlenül határos Muraköz megyével (nyolc db), valamint figyelemre méltók a Somogy és Kapronca-Kőrös megyék közötti intenzívebb kapcsolatok (hét db) (2. ábra).

2. ábra: A B Light programban pályázó kis- és középvállalkozások megyék szerinti megoszlása (db)

Distribution of SMEs applied in the B Light scheme, according to counties

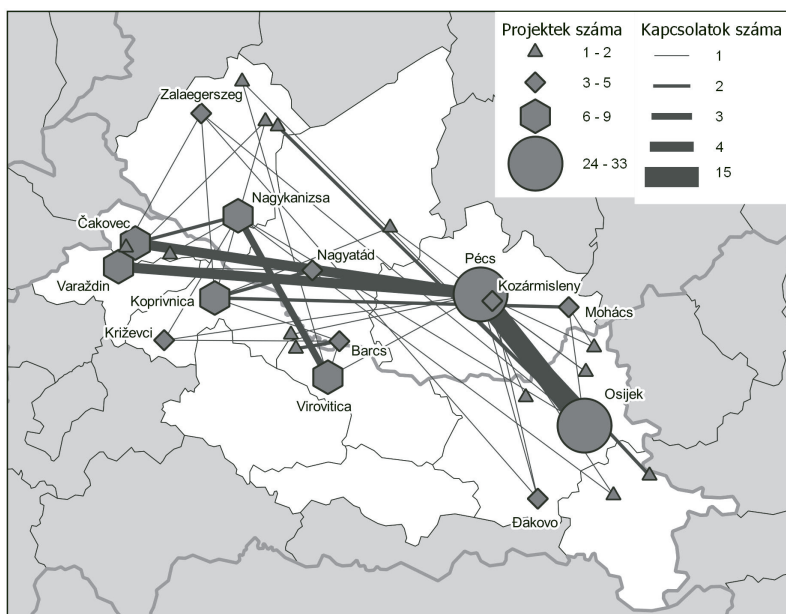

Forrás: B Light program adatai alapján a szerzők szerkesztése

A települések (helyi önkormányzatok) szerinti megoszlást mutató 3. ábrán a legalább két db benyújtott pályázatban szereplő településeket tüntettük fel: ezekből összesen 71 db volt.

3. ábra: A B Light programban pályázó kis- és középvállalkozások települések szerinti megoszlása (db)

Distribution of SMEs applied in the B Light scheme, according to towns/municipalities

Forrás: B Light program adatai alapján a szerzők szerkesztése

KKV-aktivitás és a kis- és középvállalkozások közötti kapcsolatok szempontjából – nem meglepő módon – kiemelkedik a két nagyváros, Pécs és Eszék, amit – a megyékhez hasonlóan – magas vállalkozássűrűségük, az innovációs központok léte és e városok nagy lakosságszáma magyaráz. Érdemi aktivitást mutatott továbbá több kis- és középváros, elsősorban a határtérség nyugati zónájában található települések: Nagykanizsa (kilenc db), Kapronca (Koprivnica – nyolc db), Csáktornya (Čakovec – hét db), Varasd (Varaždin – hat db). E városokon kívül még Barcs és a horvátországi Verőce (Virovitica) emelhetők ki, a többi város és egyéb település kevesebb, mint öt db benyújtott pályázatban jelent meg. Megjegyzendő, hogy – bár pályázati szempontból egyenlő esélyeik voltak – egyes nagyvárosok rendkívül inaktívnak bizonyultak. Negatív példaként Somogy emelendő ki, ahol a megyeszékhely Kaposvár aktivitása elenyésző volt, de a Balaton-parti városok vállalkozásai is hiányoznak a pályázók közül.

A városok közötti kapcsolatokat egyértelműen Pécs és Eszék uralta, ezen belül is a Pécs (és az agglomerációjába tartozó Kozármisleny), illetve Eszék közötti együttműködések voltak dominánsak (18 db). Erős kapcsolatok mutatkoztak Pécs és a fejlett nyugat-horvátországi városok között is: Varasddal és Csáktornyával négy-négy db KKV-együttműködést alakítottak ki. Ezen kívül még Nagykanizsa és a horvátországi Verőce között említhető intenzívebb kapcsolat (három db), a többi településközi kapcsolati szám alacsony volt.

A fenti területi megoszlási adatok rámutatnak arra, hogy mely megyékben és azon belül mely településeken van szükség intenzívebb projektgenerálásra, azaz a határon átnyúló KKV-együttműködések létrejöttének ösztönzésére, szakmai támogatására. Pécs-Eszék relációban ezek az együttműködések különösebb háttértámogatás nélkül is létrejöttek, de több város is inaktív volt, illetve a határtér-ség jelentős része sem mutatott kellő aktivitást, amit csak részben magyaráz a kisebb számú vállalkozással jellemezhető vidéki területek itteni dominanciája.

A településtípusok és zónák ágazati orientációi a határtér-ségben

Az együttműködő vállalkozások fizikai elhelyezkedésének vizsgálata érdekében a településeket a 2021. évi lakosságszámadatok alapján az alábbiak szerint csoportosítottuk:

- 5. kategória: 90 000 fő feletti városok (Eszék, Pécs);
- 4. kategória: 40 000 fő feletti városok (Kaposvár, Nagykanizsa, Varasd, Zalaegerszeg);
- 3. kategória: 20 000 fő feletti városok (összesen nyolc város, ebből a horvátországi Pozsega (Požega) és a magyarországi Siófok nem rendelkezett projekttel);
- 2. kategória: 5 000 fő feletti városok és községek;
- 1. kategória: városok és községek 5 000 lakosig.

A 2. táblázatból jól látható, hogy bár a pályázó kis- és középvállalkozások több mint egyharmada a két nagyvárosból (5. kategória) származott, a támogatott KKV-szereplőknek csak egynegyede koncentrált Eszéken és Pécsen. A városok második köre (4. kategória) kevésbé képviseltette magát a pályázók között, de nagyobb arányban kapott támogatást. A nagyvárosok mellett a legaktívabb és legsikeresebb pályázók a kisvárosok (2. kategória) voltak, ahonnan a finanszírozott kis- és középvállalkozások több mint egyharmada származott. A kistelepülések (1. kategória) aktivitása alacsony volt. Ahogy a 2. táblázatból is látható, az informatikával, üzleti tanácsadással és kutatásfejlesztéssel foglalkozó cégek leginkább a nagy- és középvárosokból jelentkeztek, míg a fémipari és gépgyártó cégek minden településtípusból jelen voltak. Az élelmiszer- és a faipar, illetve a turizmus a kisebb településekre volt jellemző.

2. táblázat: A pályázó és a támogatott vállalkozások megoszlása településkategóriák és ágazatok szerint
Distribution of SMEs applied and selected for granting between the different settlement categories and typical sectors

Településkategória	Pályázó KKV-k (%)	Támogatott KKV-k (%)	A legtöbb pályázatot benyújtó ágazatok
5. kategória	34,01	25,35	- információtechnológia - üzleti szolgáltatások - fémipar és gépgyártás - kutatásfejlesztés
4. kategória	12,69	15,49	- információtechnológia - üzleti szolgáltatások - fémipar és gépgyártás
3. kategória	14,72	11,27	- információtechnológia - fémipar és gépgyártás - élelmiszeripar
2. kategória	25,89	33,80	- fémipar és gépgyártás - faipar - üzleti szolgáltatások
1. kategória	12,69	14,08	- turizmus és vendéglátás - fémipar és gépgyártás
Összesen	100,00	100,00	

Forrás: B Light program adatai alapján a szerzők szerkesztése

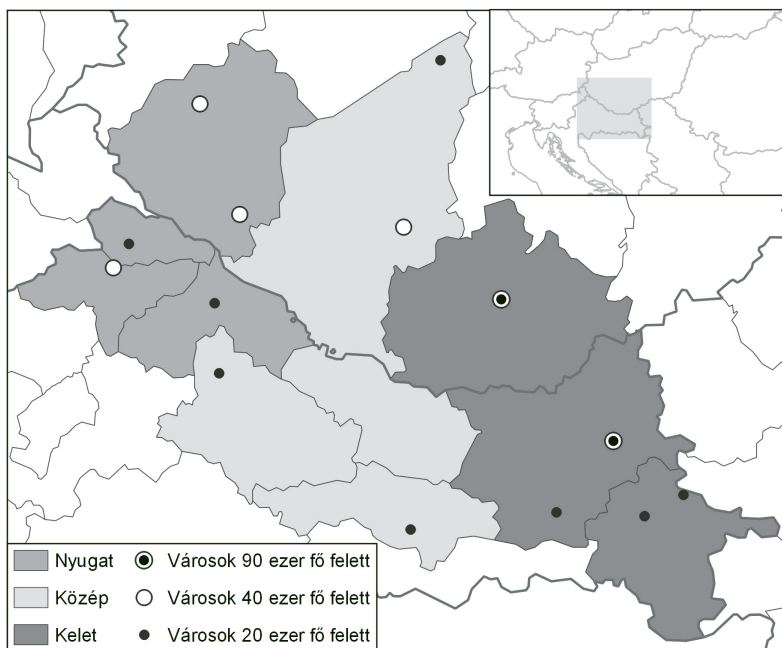
Az ágazatok területi eloszlásának vizsgálatához – a magyarországi megyéknek, illetve a horvátországi régióknak megfelelően – három zónára osztottuk a határtértséget (4. ábra).

A három zóna térszerkezete jelentősen különbözik:

- A keleti zónát – bár mindkét országban perifériának számít – a két nagyváros dominanciája, a viszonylag jó határon átnyúló és belső összeköttetések, valamint a kis- és középvállalkozások és közintézmények magas száma jellemzi.
- A középső zónát leginkább a rurális jelleg, a jelentős városi központok hiánya, valamint a gyenge határokon átnyúló és régió belüli infrastruktúra határozza meg.
- Végül a nyugati zóna kis- és középvárosok policentrikus hálózatával, a kis- és középvállalkozások nagy számával, illetve jó közlekedési infrastruktúrával írható le.

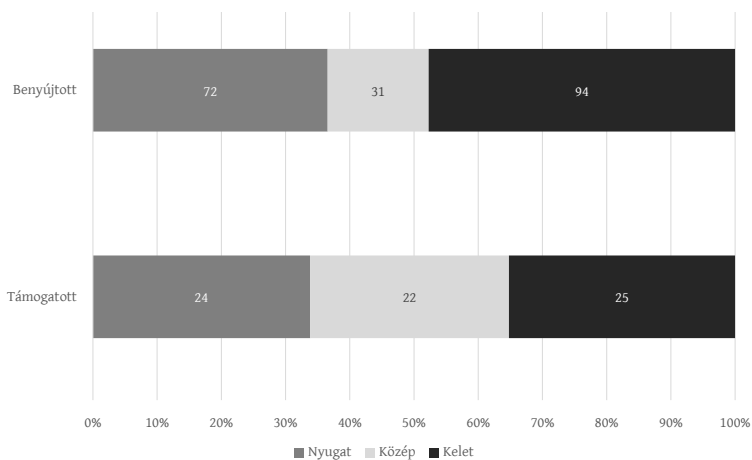
Amint azt az 5. ábra mutatja, a nyugati és a keleti zóna kis- és középvállalkozásai aktívabban pályáztak, míg a középső térség aktivitása rendkívül alacsony volt: a pályázó cégek mindössze 15,7 százaléka működik itt. Megállapítható ugyanakkor, hogy a támogatott vállalkozások területi megoszlása ezzel szemben meglepően kiegyensúlyozott képet mutat.

4. ábra: A magyar-horvát határtérség három zónája
The three zones of the Hungary-Croatia border area

Forrás: a szerzők szerkesztése

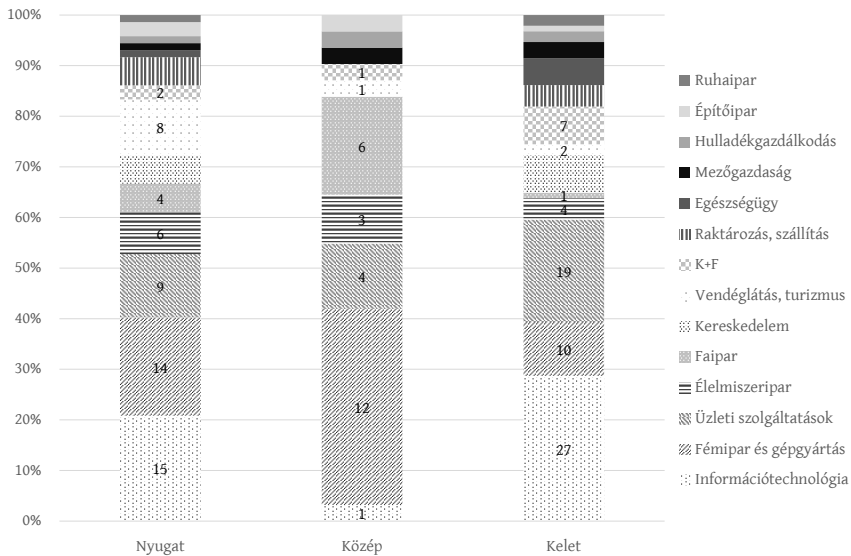
5. ábra: A pályázatot benyújtó és a támogatott vállalkozások zónák szerinti megoszlása
Distribution of SMEs applied and selected for granting according to zones

Forrás: B Light program adatai alapján a szerzők szerkesztése

A keleti zóna együttműködő vállalkozásai esetében a két nagyváros (Pécs és Eszék) jelenléte miatt kiemelkednek a magasabb hozzáadott értékű ágazatok. A 94 pályázó közel fele (46) az információtechnológia és az üzleti szolgáltatások területén tevékenykedik, emellett megemlíthető még a kutatásfejlesztésben működő cégek magasabb aránya is. A határtérség középső, rurális zónájából pályázó cégek ágazati szempontból egészen más képet mutatnak. E térség vállalkozásait a fémipar és gépgyártás, valamint a faipar határozza meg, ami különösen Barcs és Verőce esetében figyelhető meg. A nyugati zóna mutatja a határtérségi átlaghoz leginkább hasonló ágazati megoszlási képet, annyi eltéréssel, hogy a fémipar és gépgyártás szerepe erősebb, illetve kiemelkedik még a vendéglátás és a turizmus is (6. ábra).

6. ábra: A pályázatot benyújtó kis- és középvállalkozások ágazatok szerinti megoszlása zónánként
Sectoral distribution of SMEs applied according to zones

Forrás: B Light program adatai alapján a szerzők szerkesztése

Innováció vagy piacorientáció a határon átnyúló KKV-projektekben?

Annak megítélése, hogy valódi innováció, avagy a szomszédos országban történő piacra lépés volt-e a cél az egyes projektek esetében, a benyújtott és támogatott projektek alaposabb elemzését, a pályázatban és annak költségvetésében leírtak figyelembevételét teszi szükségessé.

Mivel a pályázati kiírás a közös innovációt hangsúlyozta, és a pályázatok értékelése és kiválasztása is ezzel összhangban történt, a megvalósított projektek mindegyikének innováció-orientáltnak kellene lennie. Az innovációs együttműködés mellett az értékesítési csatornákra vonatkozóan is részletes leírást kellett adni a pályázatban, melyet a kiválasztáskor szintén értékelték. Az egyértelmű besorolás érdekében a jelenlegi kutatás során – építve többéves program- és projektértékelési tapasztalatainkra – minden benyújtott projektet áttekintettünk az átadott adatok alapján. Hipotézisünk szerint, bár az innováció elengedhetetlen eleme volt a finanszírozott projekteknek, a projektek egy része – valódi innovációs elem nélkül – csupán a piacra lépést szolgálta. Tekintettel arra, hogy a közös innováció kiválasztási kritérium volt, azt is feltételeztük, hogy a támogatásra kiválasztott projektek között több lesz a valódi innovációt felmutató pályázat, mint az olyan, ami csak a piacra történő belépést célozza.

A pályázatok tartalma és kvalitatív kritériumok alapján innovációs és határon átnyúló piacra lépési projekteket különböztettünk meg. A besorolás kritériumai a következők voltak:

- Az innovációs tevékenységen alapuló együttműködési projektek esetében az innováció a fő tevékenység, melyet a projektpartnerek közösen végeznek. Az innováció tartalmára vonatkozóan az oslói kézikönyvben meghatározott, a szakirodalomban általánosan elfogadott definíciót (új vagy fejlesztett termék, folyamat vagy ezek kombinációja, mely jelentősen különbözik a partnerek korábbi termékétől – OECD/Eurostat 2018) alkalmaztuk. Ez azt jelenti, hogy a projektleírásban, a tevékenységek bemutatásában egyértelmű bizonyíték van arra, hogy a projektpartnerek együtt dolgoznak a fejlesztésen vagy annak valamely elemén, kiegészítik egymás tevékenységét, visszajelzést adnak egymás munkájáról, és a döntéseket közösen hozzák meg. Az innovációs megközelítés megfogalmazása egyértelmű, a jövőképek és célok közösek, a felelősség megoszlik.
- A határon átnyúló piacra lépést szolgáló együttműködési projektek esetében a partnervállalkozások egy már meglévő technológiát felhasználva hoznak létre új terméket vagy szolgáltatást, amely konkrét (a partnerországokhoz vagy harmadik országhoz kötődő) piacot céloz meg. A valódi innovációt célzó együttműködés szintje alacsony, a piaci kompetencia megszerzése érdekében kapcsolt szolgáltatásokat fejlesztenek, esetleg a partnerek kiegészítő szolgáltatásokat nyújtanak egymásnak. Az ilyen projekteknél jellemző, hogy egyértelmű feladat- és hatáskörmegosztással rendelkező üzleti együttműködés alakul ki, azonban az innovációs tevékenységekben nincs közös erőfeszítés: sokszor csak az egyik projektpartner dolgozik az innovatív elemen, vagy külső szakértő céget szerződtetnek az innováció megvalósítására.

A fenti kritériumok alapján valamennyi projektet besoroltuk mindkét kategória szerint. Az egyes szempontokat részletesen tartalmazza a 3. táblázat.

3. táblázat: A benyújtott és támogatott projektek innováció- és piaciorientált besorolásának szempontjai
Innovation vs. market orientation categorisation criteria applied in case of the projects submitted and selected for granting

Pontszám	Innovativitás	Az értékesítés helye és minősége
1	Nincs innováció	Világos projektterv egymás piacára való belépéshez és meglévő értékesítési terv
2	A projektpartnerek számára releváns területi szintű innováció	A projekt új piaca lépési lehetőséget teremt
3	Innováció iparági szinten	A szomszédos országokon túl, nemzetközi szinten értékesített termék/szolgáltatás
4	Innováció ágazati szinten	Részletes keresletelemzés megléte
5	Az ágazatot érintő és azon túl is ható diszruptív innováció	Magas értékesítési potenciál, amelyet egy jövőbeli ügyfél „előfoglalása” jelez

Forrás: B Light program adatai alapján a szerzők szerkesztése

A fenti kritériumok mentén a különböző projekteket „innovációs projekt”, illetve „üzleti együttműködési projekt” kategóriába soroltuk, attól függően, hogy a két kategória kritériumai közül melyikre kaptak magasabb pontszámot. A 4. táblázatban látható, hogy az alkalmazott szempontrendszer szerint a benyújtott pályázatok több mint 60 százaléka „üzleti együttműködési projekt” besorolást kapott. Ezek esetében a sikerességi arány (azaz a támogatott pályázatok száma az összes benyújtott anyaghoz viszonyítva) mindössze 26%, ami jelentősen elmarad az átlagos 37 százalékos sikerességi rátától. Ez is azt bizonyítja, hogy – még ha az innováció is volt a cél – e projektek esetében a piaci orientáció volt a meghatározó. A projektek magas száma is mutatja, hogy a jövőben indokolt lehet a pályázati rendszer átalakítása, az innovációt és a külpiacra lépést célzó üzleti együttműködések eltérő szempontok szerinti értékelése.

A támogatott projektek innovációs kritérium szerinti átlagos pontértéke magasabb az összes benyújtott pályázat átlagánál, miközben a piaci szempont alapján adott átlagos pontszám lényegesen alacsonyabb. Ez is mutatja, hogy a pályázati értékelési mechanizmus egyértelműen az innovációra helyezte a hangsúlyt: a piacképességet – bár ez is fontos értékelési szempont volt – kisebb súllyal vette figyelembe. Mindez alátámasztja, hogy a program kiválasztási mechanizmusa megfelelő volt, összhangban állt a program és a forrásallokáció céljaival.

4. táblázat: A benyújtott és támogatott projektek adatai a két értékelési szempont szerint
Average score of projects submitted and selected for granting, according to the two categorisation criteria

	<i>Benyújtott</i>	<i>Támogatott</i>	<i>Sikerességi arány (%)</i>
Projektek száma	89	33	37,08
Innovációs projektek száma	34	21	61,76
Üzleti együttműködési projektek száma	55	12	26,09
Innovativitás (átlagos pontszám)	2,47	2,52	
Az értékesítés helye és minősége (átlagos pontszám)	2,62	2,09	

Forrás: a szerzők szerkesztése

Következtetések és diszkusszió

A tanulmányban vizsgált Interreg V-A „B Light Magyarország-Horvátország 2014–2020” konstrukció ugyan felhasználta több hasonló nyugat-európai program elemeit, mégis egyedi kezdeményezésnek tekinthető, mivel határon átnyúló együttműködési forrásból elsőként nyújtott közvetlen támogatást a KKV-szektornak a kelet-közép-európai térségben. A 197 pályázó cég közül kiválasztott 71 nyertes vállalkozás összesen 33 projektet valósított meg.

A rendelkezésre álló aktivitási adatok alapján kimutattuk, hogy egyes szolgáltatási tevékenységek (információtechnológia, üzleti szolgáltatások, kutatás-fejlesztés) inkább a két nagyvárosra (Eszék, Pécs) koncentrálnak, míg meghatározott ipari tevékenységek (faipar, fémipar és gépgyártás) a kisebb városokban és a középső vidéki zónában nagyobb arányban fordulnak elő. A kis- és középvállalkozások sikeressége a különböző ágazatokban jelentősen eltér: az informatikára, üzleti szolgáltatásokra épülő együttműködési projekteket alacsonyabb sikerességi ráta jellemezte, mint az anyagi tevékenységet folytató, feldolgozóipari tematikájú projekteket. Kijelenthető, hogy ez utóbbi vállalkozások tevékenysége jobban illeszkedett a program céljaihoz és a pályázati feltételekhez: a közös innováció mint határokon átnyúló együttműködési feltétel könnyebben volt alkalmazható a fizikai termékeket előállító iparágak esetében, mint a szolgáltatási szektorban. Ez a tendencia – a településhierarchiát is figyelembe véve – magasabb sikerességi rátát eredményezett a kisebb városokban és a községekben, valamint – ezzel összefüggésben – a határtérség középső vidéki zónájában, ami megközelítőleg kiegyenlítette az eltérő pályázati aktivitásban mutatkozó különbségeket. Bár a nagyvárosok előnyét a pályázati rendszer logikája tompította, a határtérség középső, rurális zónájában tapasztalható nagyon alacsony pályázati aktivitást – e térségek ágazati jellemzőire fókuszáltnak – növelni szükséges célzott projektgenerálást támogató mechanizmusokkal, felhasználva a nyugat-európai mintáknál is alkalmazott széles körű nonprofit támogató intézményrendszert.

A projektek innovációs és piacorientált jellegének részletes vizsgálata érdekében a pályázatokat egy saját tapasztalatokra épülő, többkomponensű szempontrendszer alapján újraértékeljük, és a besorolást követően megállapítottuk, hogy a benyújtott pályázatok többsége inkább tekinthető piacorientáltnak, mint valóban innovatívnak. A program értékelési rendszere azonban – összhangban a program céljaival – ezeket a piacorientált pályázatokat egyértelműen diszpreferálta. Tekintettel a határtérség alacsony innovációs aktivitására, érdemes a következő program céljait felülvizsgálni, azt kibővíteni a közös külpiaci megjelenést támogató komponens kialakításával, mely további lehetőségeket teremthet a periférikus térségek számára.

Jelen kutatás és a határtérségre vonatkozó korábbi kutatások eredményeinek összevetése számos következtetést tesz lehetővé. Miként azt Pámer (2019a) a 2007–2013-as programozási időszak nonprofit programjai alapján kimutatta, a horvát-magyar határon átnyúló kapcsolatok szempontjából Magyarország meg lehetőszen centralizált ország, hiszen mind az együttműködési tevékenységek, mind a finanszírozás a nagyvárosokban (különösen Pécsen) koncentrálódik. Másrészt, a fizikai beruházások többsége kisvárosokban és kistelepüléseken valósult meg, amelyek számára a határon átnyúló együttműködés kézzel fogható előnyöket jelentett. Horvátország ugyanakkor – erős megyei szintű intézményeinek köszönhetően – relatíve decentralizált struktúrával rendelkezik: a viszonylag erős Eszékkel együtt a megyeszékhelyek és a másodlagos városok produkálták a legnagyobb aktivitást. Ebben az összefüggésben a jelen cikkünkben elemzett KKV együttműködési program eltérő képet mutat. A vizsgált program a nagyvárosok aktivitása szempontjából hasonló eredményeket hozott, azonban – mivel inkább a termelő vállalkozásokat támogatta – a szekunder szektorban aktívabb periférikus térségek jobban ki tudták használni az együttműködésben rejlő lehetőségeket. Így a támogatott kis- és középvállalkozások közötti együttműködési projektek esetében valamivel kiegyensúlyozottabb térszerkezeti mintákat láthatunk, ami némileg ellensúlyozza a térben koncentráltabb nonprofit projekteket. Így egy megfelelő kritériumok mentén működő, KKV-szektorra fókuszáló program hatékony eszköz lehet egyúttal a periférikus térségek fejlesztésére is.

Tekintettel arra, hogy az ERFA-rendeletben meghatározott első szakpolitikai célkitűzésen belül a kutatási és innovációs kapacitások fejlesztése (1.1), illetve a kis- és középvállalkozások fenntartható növekedésének és versenyképességének fokozása (1.3) (EC 2021) is megjelenik az Interreg prioritásai között, a 2021–2027 közötti programozási ciklusban várhatóan tovább bővül a KKV-szektor határon átnyúló együttműködési programokból történő közvetlen támogatásának lehetősége. Ez további összehasonlítható elemzésekre ad lehetőséget mind a határtérségek között, mind pedig a különböző időszakban megvalósult programok vonatkozásában, melyek jelen vizsgálat alapján további kutatási irányokat jelenthetnek.

Köszönetnyilvánítás

A tanulmány az NKFIH támogatásával, az OTKA 146585. számú, Magyarország és a Nyugat-Balkán című projekt keretében készült. A tanulmányban használt adatokat az Interreg V-A Magyarország-Horvátország Közös Titkárság bocsátotta rendelkezésre.

Irodalom

- Ansoff, H. I. (1957): Strategies for Diversification, *Harvard Business Review*, 5., 113–124.
- Basboga, K. (2022): A Theme-based Analysis of the Intensity of Cross-Border Cooperation Across Europe. *Journal of Borderlands Studies*, 5., 955–973. <https://doi.org/10.1080/08865655.2020.1833230>
- Čelan, J. T. (2016): An analysis of the latest trends of the complex development of the Croatian-Hungarian border area. *Hungarian Geographical Bulletin*, 1., 43–56. <https://doi.org/10.15201/hungeobull.65.1.4>
- Fekete D. (2020): A magyar határ menti nagyvárosok határon átnyúló kormányzásának vizsgálata az EGTC-kben és INTERREG projektekben betöltött szerepük alapján. *Tér és Társadalom*, 3., 224–243. <https://doi.org/10.17649/tet.34.3.3190>
- Harguindéguy, J.-B., Bray, Z. (2009): Does cross-border cooperation empower European regions? The case of INTERREG III-A France – Spain. *Environment and Planning C: Politics and Space*, 4., 747–760. <https://doi.org/10.1068/c08119>
- Klatt, M., Köhl, J. (2008): National Minorities and Crossborder Cooperation between Hungary and Croatia. A Case Study of Baranya, Hungary and Osiječko-baranjska County, Croatia. *European Yearbook of Minority Issues Online*, 1., 193–210. <https://doi.org/10.1163/22116117-90001608>
- Knotter, S. (2019): *Impactevaluatie Interreg V Vlaanderen-Nederland*. Eindrapport. IDEA Consult, Antwerpen <https://interregvland.eu/uploads/downloads/Impactevaluatie-Interreg-V-Vlaanderen-Nederland.pdf> (Letöltés: 2025.08.07)
- Korec, P. (1998): Transformation of the Border transport system in the Vienna-Bratislava-Győr region. *European Planning Studies*, 5., 599–609. <https://doi.org/10.1080/09654319808720483>
- Leick, B. (2012): Business Networks in the Cross-border Regions of the Enlarged EU: What do we know in the Post-enlargement Era?, *Journal of Borderlands Studies*, 3., 299–314., <https://doi.org/10.1080/08865655.2012.750952>
- Lundquist, K.-J., Trippel, M. (2013): Distance, Proximity and Types of Cross-border Innovation Systems: A Conceptual Analysis. *Regional Studies*, 3., 450–460. <https://doi.org/10.1080/00343404.2011.560933>
- Pámer, Z. (2011): The possibilities of implementing the European Grouping of the Territorial Cooperation in South Transdanubia. In: Ágh, A., Kaiser, T., Koller, B. (eds.): *The New Horizons of the Cohesion Policy in the European Union: the Challenge of the Danube Strategy*. Blue Ribbon Research Centre, King Sigismund College, Budapest, 176–194.
- Pámer, Z. (2019a): How governance counts? Comparative analysis of activity and funding patterns of Central European cross-border cooperation programmes. *EUROPA XXI*, 35., 111–126. <https://doi.org/10.7163/Eu21.2018.35.7>
- Pámer Z. (2019b): Magyarország és Horvátország határon átnyúló együttműködésének vizsgálata a két ország területi kormányzási rendszerének tükrében. *Tér és Társadalom*, 2., 149–166. <https://doi.org/10.17649/TET.33.2.3148>
- Pámer, Z. (2020): Uloga teritorijalnog upravljanja u prekograničnoj suradnji, na primjeru IPA programa Mađarska-Hrvatska 2007–2013. *Podravina*, 37., 153–161.
- Pámer, Z. (2021): Tackling the measurement of cross-border cooperation intensity: an empirical example on the Hungary-Croatia border. *Deturope*, 2., 125–138. <https://doi.org/10.32725/det.2021.016>

- Pámer Z. (2023): Határon átnyúló együttműködés Magyarország, valamint Szlovénia és Horvátország között – területi mintázatok a 2014–2020-as program adatai alapján. *Mediterrán és Balkán Fórum*, 1-2., 15–30.
- Pámer Z., Finta I., Horeczki R., Pénczár Á., Dombi P. (2023): Területfejlesztési források felhasználása Baranya megyében. *Tér és Társadalom*, 3., 98–118. <https://doi.org/10.17649/TET.37.3.3491>
- Perkmann, M. (2003): Cross-border Regions in Europe. Significance and Drivers of Regional Cross-border Cooperation. *European Urban and Regional Studies*, 2., 153–171. <https://doi.org/10.1177/0969776403010002004>
- Perkmann, M. (2005): *The emergence and governance of Euroregions: the case of EUREGIO on the Dutch-German border*. Working paper on line. Institut Universitari d'Estudis Europeus, Barcelona
- Popescu, G. (2008): The conflicting logics of cross-border reterritorialization: Geopolitics of Euroregions in Eastern Europe. *Political Geography*, 4., 418–438. <https://doi.org/10.1016/j.polgeo.2008.03.002>
- Rácz, Sz. (2017): Main characteristics of Hungarian-Croatian political relations and cross-border co-operations. *Geographica Pannonica*, 1., 54–67. <https://doi.org/10.5937/geopan1701054r>
- Rechnitzer J. (2014): A győri járműipari körzetről szóló kutatási program. *Tér és Társadalom*, 2., 3–10. <https://doi.org/10.17649/tet.28.2.2639>
- Scott, J. W. (1993): The institutionalization of transboundary cooperation in Europe: Recent development on the Dutch-German Border. *Journal of Borderlands Studies*, 1., 39–66, <https://doi.org/10.1080/08865655.1993.9695433>
- Scott, J. W. (2013): Territorial Cohesion, Cross-border Co-operation and the EU's Political Identity: A Brief Observation. In: Pálné Kovács, I., Scott, J., Gál, Z. (eds.): *Territorial Cohesion in Europe - For the 70th anniversary of the Transdanubian Research Institute*. Institute for Regional Studies, Centre for Economic and Regional Studies, Hungarian Academy of Sciences, Pécs, 73–84.
- Tésits, R., Alpek, L. (2014): Appearance of European employment policy in the rural areas of Hungarian-Croatian border region. *Eastern European Countryside*, 1., 55–71. <https://doi.org/10.2478/eec-2014-0003>
- Van den Broek, J., Benneworth, P., Rutten, R. (2018): Border blocking effects in collaborative firm innovation, *European Planning Studies*, 7., 1330–1346. <https://doi.org/10.1080/09654313.2018.1476470>
- Van den Broek, J., Benneworth, P., Rutten, R. (2019): Institutionalization of cross-border regional innovation systems: the role of university institutional entrepreneurs. *Regional Studies, Regional Science*, 1., 55–69., <https://doi.org/10.1080/21681376.2018.1562367>
- Van den Broek, J., Rutten, R., Benneworth, P. (2020): Innovation and SMEs in Interreg policy: too early to move beyond bike lanes? *Policy Studies*, 1., 1–22. <https://doi.org/10.1080/01442872.2018.1539225>
- Zenker A., von Bunn P. (2016): *European Territorial Cooperation Work Package 11. Ex post evaluation of Cohesion Policy programmes 2007-2013, focusing on European Regional Development Fund (ERDF) and the Cohesion Fund (CF)*. European Commission, Directorate-General for Regional and Urban Policy https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/evaluation/expost2013/wp11_final_report.pdf (Letöltés: 2025.08.07)

Dokumentumok

- EC (1993): Council Regulation (EEC) No 2083/93 of 20 July 1993 amending Regulation (EEC) No 4254/88 laying down provisions for implementing Regulation (EEC) No 2052/89 as regards the European Regional Development Fund. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:31993R2083&qid=1682326993211> (Letöltés: 2023.04.24)
- EC (1999): Regulation (EC) No 1783/1999 of the European Parliament and of the Council of 12 July 1999 on the European Regional Development Fund. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:31999R1783> (Letöltés: 2023.04.24)

- EC (2006): Regulation (EC) No 1080/2006 of the European Parliament and of the Council of 5 July 2006 on the European Regional Development Fund and repealing Regulation (EC) No 1783/1999. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:02006R1080-20100618> (Letöltés: 2023.04.24)
- EC (2010): *Communication from the Commission "Europe 2020 – A European Strategy for smart, sustainable and inclusive growth"*. <https://ec.europa.eu/eu2020/pdf/COMPLET%20EN%20BARROSO%20%202007%20-%20Europe%2020%20-%20EN%20version.pdf> (Letöltés: 2023.04.24)
- EC (2013): Regulation (EU) No 1299/2013 of the European Parliament and of the Council of 17 December 2013 on specific provisions for the support from the European Regional Development Fund to the European territorial cooperation goal. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013R1299> (Letöltés: 2023.04.24)
- EC (2021): Regulation (EU) No 2021/1058 of the European Parliament and of the Council of 24 June 2021 the European Regional Development Fund and on the Cohesion Fund. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021R1058> (Letöltés: 2023.04.24)
- Interact (2013): *Involvement of SMEs in ETC programmes: achievements & future perspectives*. INTERACT <https://archive.interact.eu/download/file/fid/2912> (Letöltés: 2024.08.08.)
- Interact (2019): *Territorial approach post 2020. Input to Transitioning*. INTERACT, Frankfurt/Main <http://www.interact-eu.net/download/file/fid/18497> (Letöltés: 2021.01.19)
- Interreg V-A (2015): *Interreg V-A Hungary-Croatia Co-operation Programme 2014-2020*. <http://www.huhr-cbc.com/uploads/editors/Cooperation%20Programme%20Interreg%20V-A%20Hungary-Croatia%20EN%20approved.pdf> (Letöltés: 2022.06.16)
- OECD (2013): *Regions and Innovation: Collaborating across Borders*. OECD Reviews of Regional Innovation, OECD Publishing, Paris <https://doi.org/10.1787/9789264205307-en>
- OECD/Eurostat (2018): *Oslo Manual 2018: Guidelines for Collecting, Reporting and Using Data on Innovation, 4th Edition. The Measurement of Scientific, Technological and Innovation Activities*. OECD Publishing, Paris <https://doi.org/10.1787/9789264304604-en>